

ایران‌هراسی در آمریکا: بازنمایی شرق‌شناسانه از برنامه هسته‌ای ایران در مستند ایرانیوم

فؤاد ایزدی* / حسین مهربانی‌فر**
رامین چابکی*** / مهدی متین‌جاوید****

چکیده

یکی از محورهای جنگ روانی دول غربی علیه ایران که در سال‌های اخیر کانون توجه رسانه‌های غربی بوده است، فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی است. در این میان مستند ایرانیوم با رویکردی شرق‌شناسانه با نوع خاص بازنمایی خود از برنامه‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران، به القاء هراس از ایران و طرح آن به صورت تهدیدی برای صلح و امنیت بین‌المللی می‌پردازد. در این مقاله تلاش می‌شود با استفاده از چارچوب نظری بازنمایی و بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان، رویکردهای گفتمانی موجود در این مستند مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی

ایران‌هراسی، فعالیت‌های هسته‌ای، مستند ایرانیوم، جنگ روانی، شرق‌شناسی، بازنمایی، تحلیل گفتمان.

مقدمه

القاء هراس از ایران از همان سال‌های ابتدایی وقوع انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، به

f.izadi@ut.ac.ir

mehrabanifar@yahoo.com

chaboki2008@gmail.com

mahdi.matin.ut@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۷/۱۸

*. عضو هیئت علمی دانشگاه تهران.

**. دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات دانشگاه باقرالعلوم.

***. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی.

****. دانش‌آموخته مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۱/۲۹

عنوان یک پروژه گفتمانی به اشکال مختلفی در رسانه‌های غربی جلوه‌گر شده است؛ پدیده‌ای که می‌توان آن را به مثابه پروژه‌ای عظیم در نظر گرفت که هدف آن، نه تنها ایران‌هراسی، بلکه تشدید هراس از اسلام، مسلمانان و به ویژه شیعیان است. انقلاب اسلامی، ایران را کانون توجهات جهان اسلام قرار داد. این مهم به همراه موقعیت ژئواستراتژیک این کشور باعث شد که ایران به بازیگری تأثیرگذار بر مناسبات دو منطقه خاورمیانه عربی و جنوب غرب آسیا تبدیل شده و در شرایط مذکور عملاً منافع آمریکا را به چالش بکشد. (Bennis, 2008)

سیاست‌های آمریکا در منطقه خاورمیانه با قدرتیابی جمهوری اسلامی ایران که از زمان پیروزی انقلاب اسلامی به عنوان اصلی‌ترین دشمن آمریکا در خاورمیانه ظهور کرده است، با مانع جدی روبرو شد. لذا آمریکا از همان روزهای آغازین انقلاب اسلامی تحت عناوین مختلف به مقابله با ایران پرداخت. آمریکا با توجه به شرایط داخلی دستگاه سیاست خارجی، شرایط منطقه‌ای در خلیج فارس و موقعیت برتر این کشور در زمان پهلوی هرگز حاضر نشد تغییرات ایجاد شده در عرصه سیاسی و اجتماعی ایران را بپذیرد. (ایزدی، ۱۳۹۰)

این پروژه از طریق ابزارهای نوین تبلیغاتی و عملیات روانی از رسانه‌های مکتوبی چون کتاب‌ها، مجلات و روزنامه‌ها گرفته تا رسانه‌های دیداری و شنیداری (در قالب‌های متنوعی چون فیلم، سریال، اخبار، مستند) در سال‌های اخیر دامنه وسیعی پیدا کرده است. ضمن آنکه محورهای بیشتری را به نسبت دو دهه ابتدایی انقلاب اسلامی دربرمی‌گیرد. در سال‌های پس از انقلاب، آمریکا همواره به استفاده از تبلیغات به‌عنوان ابزاری برای تغییر حکومت در ایران ادامه داده است. این اقدامات تبلیغات محور که دولت آمریکا آن را «دیپلماسی عمومی» می‌نامد، در چارچوب فعالیت‌های تبلیغاتی جهانی آمریکا پس از یازده سپتامبر با هدف تسخیر اذهان و قلوب مردم در جهان اسلام، نیرویی تازه یافته است. افزون بر این، از وقتی که دولت بوش، ایران را عضوی از محور شرارت معرفی کرد و نیز پس از تهاجم نظامی به عراق، همواره سایه‌ای از احتمال حمله نظامی به ایران وجود داشته است. (همان)

یکی از محورهای اساسی در ایران‌هراسی که در سال‌های اخیر مورد توجه جدی رسانه‌های غربی و پروپاگاندای آنها علیه جمهوری اسلامی بوده است، مسئله برنامه هسته‌ای می‌باشد. در واقع فعالیت‌های ایران در زمینه فناوری هسته‌ای صلح‌آمیز از جمله رویدادهای مهم کشور است که ابعاد جهانی گسترده‌ای یافته و توجه کشورها، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی را به خود جلب کرده است. (فرقانی و احمدی، ۱۳۹۰: ۶۴)

از این رو، شناخت کیفیت بازنمایی و تصویرسازی از فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران در رسانه‌های مختلف غربی و همچنین نوع جنگ روانی صورت گرفته در آن، امری ضروری به نظر می‌رسد. چه اینکه از این رهگذر می‌توان ضمن آشکار ساختن رویکردهای ایشان به این امر، مسائل مورد تأکید ایشان را در بحث ایران‌هراسی مورد شناسایی و واکاوی قرار داد.

مستند ایران‌بیوم که توسط الکس تریمن ساخته و در سال ۲۰۱۱ اکران شد، نمونه‌ای جدی از پروژه

ایران‌هراسی با محوریت انرژی هسته‌ای است که فعالیت‌های برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را در زمینه‌ای تاریک از سایر مسائل و در ادامه سیری از آغاز شکل‌گیری انقلاب مطرح می‌کند. با توجه به اهمیت این مستند، این پژوهش با استفاده از ادبیات ایران‌هراسی و جنگ روانی و رویکرد شرق‌شناسی و چارچوب نظری بازنمایی و بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها است که فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران و مسائل مرتبط با آن در مستند ایرانیوم چگونه بازنمایی شده است؟ و ایران‌هراسی و جنگ روانی علیه جمهوری اسلامی ایران، چگونه در قالب بازنمایی فعالیت‌های هسته‌ای آن در این مستند، صورت گرفته است؟

مستند ایرانیوم

ایرانیوم نام مستندی است که در سال ۲۰۱۱ توسط الکس تریمن علیه پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در برنامه هسته‌ای ساخته شد. (Wahl, 2011) این مستند در مصاحبه با ۲۵ نفر از کارشناسان و محققان امور ایران و ناراضیان سیاسی ایرانی، به سیاست‌های حکومت ایران از جمله تلاش برای دستیابی به تسلیحات اتمی و حمایت از گروه‌های مقاومت نظیر حماس و حزب‌الله لبنان پرداخته و ایران را به‌مثابه یک خطر هسته‌ای برای جامعه جهانی در نظر گرفته و نسبت به آن هشدار می‌دهد. (سایت ویکی‌پدیا)

در این مستند با افرادی همچون آر. جیمز وولسی^۱ رئیس سابق سازمان اطلاعات مرکزی سازمان سیا، ایوت انجل^۲ نماینده دموکرات در کنگره، پرفسور برنارد لوئیس^۳ از دانشگاه پرینستون، سناتور جان کیل^۴ نماینده جمهوری خواهان از آریزونا، جان بولتون^۵ سیاست‌مدار و نومحافظه‌کار راست‌گرای آمریکایی، محسن سازگارا، روزنامه‌نگار و از مقامات سابق ایران و یکی از مخالفان و فعالان سیاسی مقیم آمریکا، مصاحبه شده است. شهره آغداشلو بازیگر ایرانی‌الاصل مقیم آمریکا که پیش از این فیلم‌هایی چون سنگسار ثریا، خانه‌ای از شن و همچنین بازی در سریال ۲۴ را در کارنامه خود داشته است، این بار در مستند ایرانیوم، در مقام راوی به هشدار نسبت به خطرات و تهدیدات احتمالی از سوی جمهوری اسلامی ایران بر جهان می‌پردازد.

این مستند متشکل از هشت بخش اساسی است که در عملیات روانی خود علیه جمهوری اسلامی ایران با سیر مشخص و هدفمندی از شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران آغاز و به پیش‌بینی وقوع یک انقلاب جدید در ایران ختم می‌شود. عناوین این بخش نیز در پروپاگاندای غرب علیه ایران شایان توجه می‌باشد. این عناوین به ترتیب عبارتند از: ۱. یک انقلاب (شکل‌گیری انقلاب اسلامی)؛ ۲. یک جمهوری اسلامی؛ ۳. سی سال ترور

1. R. James Woolsey.
2. Eliot Engel.
3. Bernard Lewis.
4. Jon Kyl.
5. John Bolton.

(ترور و حمایت از تروریسم، سیاست جمهوری اسلامی از همان ابتدا)؛ ۴. گسترش محور (بحث صدور انقلاب)؛ ۵. ادامه برنامه هسته‌ای (تمرکز بر فعالیت‌های هسته‌ای)؛ ۶. جهانی تحت تهدید (فعالیت‌های هسته‌ای ایران به مثابه تهدیدی جدی به ویژه برای آمریکا و اسرائیل)؛ ۷. مقابله با رژیم (طرح گزینه‌های مقابله)؛ ۸. یک انقلاب جدید (طرح اغتشاشات و وقایع پس از انتخابات ۸۸ به عنوان زمینه‌ای برای انقلابی جدید).

مستند ایرانیوم وقایع انقلاب اسلامی و پس از آن را همچون دنباله‌های بلندی از دومینو ردیف کرده و از این طریق به دنبال نشان دادن این نکته است که چگونه ایدئولوژی مرگبار در بنیاد ایران مدرن منجر به نظام‌نامه و اساس‌نامه‌ای خواهد شد که اجرای آن را ضروری ساخته و خود تهدیدی برای مردم آمریکا و سایر ملل جهان به شمار می‌آید. (Wahl, 2011)

از این رو می‌توان گفت که این مستند دقیقاً با هدف ایران‌هراسی تهیه شده است. آن‌چنان که به صراحت در آن ادعا می‌شود که با گذشت سی سال از شروع انقلاب ایران، این کشور در آستانه هسته‌ای شدن بوده و براساس بعضی تخمین‌ها، ایران کمتر از یک سال دیگر تا تولید یک سلاح هسته‌ای فاصله دارد. ایرانیوم با ساختار و خط سیر موضوعی هدایت شده، مستندی جدی در جنگ روانی علیه جمهوری اسلامی ایران و فعالیت‌های هسته‌ای آن به شمار می‌رود.

ایران‌هراسی

«ایران‌هراسی» در معنای ترس مفرط و غیرعقلانی از ایران خصوصاً با بزرگ‌نمایی تهدید ایران هسته‌ای کاربرد دارد. (Chernus, 2010: 27) حقی رام^۱ معتقد است که ایران‌هراسی نخستین بار در جریان مذاکرات صلح مصر و اسرائیل در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد میلادی ظهور یافت. اسرائیل برای متقاعد ساختن افکار عمومی خود مبنی بر اینکه صلح با اعراب امکان‌پذیر است، نیازمند یک تهدید خارجی بود تا جایگزین تهدید کشورهای عربی کند. پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و مخالفت با قرارداد صلح کمپ دیوید فرصت طلایی برای دولتمردان اسرائیل بود تا از ایران تصویری تهدیدآمیز ارائه نمایند. (Ram, 2009: 20)

به عبارت دیگر «ایران‌هراسی، پروژه راهبردی است که براساس آن، ایران به عنوان تهدیدی بزرگ در منطقه و همچنین تهدیدی برای صلح و امنیت جهانی مطرح و به عنوان یک متغیر مزاحم و بازیگر اخلال‌آفرین در نظام بین‌الملل به تصویر کشیده می‌شود. این رویکرد از سوی ایالات متحده آمریکا و صهیونیسم بین‌الملل با هدف به حاشیه راندن جمهوری اسلامی ایران دنبال می‌شود». (کیاکجوری، ۱۳۹۰: ۵۱)

ایران‌هراسان مدعی هستند که ایران به دنبال دستیابی به سلاح‌های کشتار جمعی خصوصاً تسلیحات هسته‌ای است تا در برابر اسرائیل - دشمنی که قبلاً به این تسلیحات دسترسی دارد - از خود دفاع کند. (Nakhleh, 2009: 14) این در حالی است که اسرائیل به شدت از دستیابی ایران به انرژی هسته‌ای

1. Haggai Ram.

احساس خطر می‌کند و به آمریکا فشار می‌آورد تا هر چه سریع‌تر فعالیت‌های هسته‌ای ایران را متوقف سازد. طبق یک نظرسنجی، هفتادویک درصد مردم اسرائیل معتقدند اگر تلاش‌های دیپلماتیک برای توقف فعالیت‌های هسته‌ای ایران مؤثر واقع نشود، آمریکا باید به حمله پیش‌دستانه علیه ایران مبادرت کند. (Ram, 2009: 50) اسرائیلی‌ها برنامه‌های متعددی برای حمله به تأسیسات هسته‌ای ایران طراحی کرده و حتی پیامدهای آن را بررسی کرده‌اند. (Allin&Simon, 2010: 46-50) این در حالی است که دیوید مناشری مدیر مرکز مطالعات ایران در دانشگاه تل‌آویو اذعان می‌کند که ایران تهدیدی برای موجودیت و بقای اسرائیل نیست. (Peterson, 2010)

جیمز بیل (Bill, 2001) پدیده ایران‌هراسی را ناشی از استقلال‌طلبی ایران از آمریکا می‌داند. او می‌گوید:

آمریکا سعی دارد تا از ظهور هژمون‌های استقلال‌طلب منطقه‌ای جلوگیری کند. هر چه رفتار آنها مستقل‌تر باشد، آمریکا فشار بیشتری بر آنها اعمال می‌کند. همچنین، هر چه جهان‌بینی هژمون جهانی (یعنی آمریکا) و هژمون منطقه‌ای متفاوت‌تر باشد، تنش‌های سیاسی گسترده‌تری میان آنها به وجود می‌آید.

براساس این نظر، آمریکا از آن رو به ایجاد موج ایران‌هراسی در منطقه و جهان دامن می‌زند که ایران سعی دارد مستقل از هژمون جهانی رفتار کرده و جهان‌بینی او بسیار متفاوت با ابرقدرت جهانی است. محورهای ایران‌هراسی و جنگ روانی رسانه‌های غربی علیه ایران را به طور کلی می‌توان در هفت محور خلاصه کرد که عبارتند از: ۱. القای دسترسی ایران به سلاح‌های هسته‌ای؛ ۲. حمایت ایران از تروریسم؛ ۳. نقض حقوق بشر در ایران؛ ۴. القای تهاجمی بودن فناوری‌های دفاعی ایران؛ ۵. دخالت جمهوری اسلامی ایران در امور کشورها؛ ۶. اسلامی بودن نظام سیاسی در ایران؛ ۷. القای مخالفت ایران با صلح و ثبات منطقه‌ای. (سراج، ۱۳۸۸: ۷۴)

ایران تنها کشوری است که به زعم آمریکا، منافع این کشور را در منطقه تهدید می‌کند. از دیدگاه آمریکایی‌ها ایران به دنبال دستیابی به تسلیحات هسته‌ای است. آمریکایی‌ها مدعی‌اند تمایل نداشتن ایران برای کنار گذاشتن برنامه هسته‌ای خود منافع این کشور را در ثبات منطقه‌ای، امنیت اسرائیل و رژیم منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای به خطر انداخته است. آمریکایی‌ها معتقدند کمک ایران به گروه‌های اسلام‌گرا در عراق، لبنان، یمن و غزه منجر به گسترش تروریسم و بی‌ثباتی در منطقه می‌شود. همچنین تهدید ایران به بستن تنگه هرمز بر این تنش‌ها افزوده است. کشورهای عربی متحد آمریکا در منطقه مدعی حمایت ایران از گروه‌های شیعه در این کشورها شده و از تمایلات توسعه‌طلبانه و هژمونی‌طلبانه تهران ابراز نگرانی عمیق کرده‌اند. (Spindle and Coker, 2011) این در حالی است که تحلیلگران معتقدند که کشورهای اقتدارگرای منطقه نظیر عربستان، یمن و بحرین گروه‌های معترض و مطالبات دموکراتیک و مشروع مردم خود را به بهانه ارتباط با ایران به شدت سرکوب می‌کنند. (Matthiesen, 2012)

از نگاه آمریکایی‌ها دو احتمال تهدیدآمیز از جانب ایران ممکن است منافع این کشور را در جنوب غرب آسیا به خطر بیندازد. نخست اینکه ایران در صورت دستیابی به بمب هسته‌ای و هسته‌ای شدن منطقه با مطالبات دیگر کشورها نظیر عربستان در زمینه هسته ای شدن مواجه شود. در این شرایط آزادی عمل آمریکا و اسرائیل در منطقه چندقطبی هسته‌ای با محدودیت‌های زیادی مواجه می‌شود. (Telhami, 2012) دوم اینکه در صورت حمله نظامی اسرائیل یا آمریکا به تأسیسات هسته‌ای ایران برای ممانعت از هسته‌ای شدن ایران و تبعات و حملات تلافی‌جویانه ایران، منافع آمریکا در منطقه به مخاطره می‌افتد. (Mazzetti and Shanker, 2012) آمریکایی‌ها مدعی‌اند ایران علاوه بر برنامه هسته‌ای خود در مواردی نظیر توانایی‌های نامتقارن خود در خلیج فارس، تهدید به انسداد تنگه هرمز، ارتباط با القاعده، لفاظی سیاسی در خصوص حملات تلافی‌جویانه و اهریمنی جلوه دادن غرب، منافع آمریکا و متحدان آن در منطقه را به خطر انداخته است. (Wood, 2012)

آنچه تحت عنوان ایران‌هراسی از آن یاد می‌شود، بر بستر برخی واقعیت‌ها در منطقه و وارونه‌نمایی و بازنمایی خاص برخی دیگر از وقایع شکل گرفته تا در پرتو آن، هزینه قدرت‌یابی ایران به‌گونه‌ای افزایش یابد که انتقال قدرت، غیرممکن شود. (شریعتی‌نیا، ۱۳۸۹: ۱۹۳) در حقیقت نوع بازنمایی‌های صورت گرفته از ایران توسط رسانه‌های غربی به‌گونه‌ای است که با مغفول انگاشتن بسیاری از وقایع و حتی قلب آنها، عموماً تصویری هراس‌انگیز و تهدیدآمیز از فعالیت‌ها و مسائل مختلف این کشور ارائه می‌دهند که اوج این تبلیغات و جنگ روانی را می‌توان در سال‌های اخیر در مورد برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران مشاهده کرد.

شرق‌شناسی

شرق‌شناسی در تعبیری موجز عبارت از آن دسته پژوهش‌های غربیانی است که در خصوص میراث شرق و به‌ویژه مسائل مرتبط با تاریخ، زبان، ادبیات، هنر، عادات و سنن آن از زاویه نگاه غربیان انجام می‌پذیرد. شرق‌شناسی از نگاه عینی و تاریخی، بیان نوعی تسلط غرب بر شرق است. (شقیعی و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۳۰ - ۱۲۹) شرق‌شناسی چنین تعریف شده است:

مفهوم گفتمانی از شرق که در گرو یک دوانگاری متضاد است و در آن مرکزیت اندیشه مدرن و روشنگرانه با غرب بوده و شرق به مثابه آن طرف دیگر رازآمیز و اغلب خطرناک است. (Hartely, 2002: 170)

شرق‌شناسی به عنوان بخشی از مطالعات پسااستعماری ابتدا از سوی «ادوارد سعید» در کتاب معروفش با همین عنوان مطرح می‌شود. شرق‌شناسی اولین کتاب از مجموعه‌ای سه جلدی محسوب می‌شود که به شرح رابطه نامتوازن تاریخی بین جهان اسلام، خاورمیانه و شرق از یک سو و امپریالیسم اروپایی و آمریکایی از سوی دیگر، معطوف شده و امپریالیسم فرانسوی و انگلیسی در قرن نوزدهم را در کانون توجه خود قرار داده است. کتاب شرق‌شناسی در تلاشی نشان می‌دهد که به منظور درک کامل ظهور غرب به عنوان یک ساختار و یک

نظام، باید دریابیم که شرق استعمارزده به عنوان تصویر، ایده، شخصیت و تجربه متضاد اروپا مؤثر بوده است. (گاندی، ۱۳۸۸: ۱۰۱ - ۱۰۰) در حقیقت، نکته اصلی استدلال سعید، گفتمان خصومت غربی قرن هجدهمی نسبت به جهان اسلامی عربی بود. (Tessa, 1998)

وی به همراه محققانی چون سردار (۱۹۹۹)، کریم (۲۰۰۰) و لیتل (۲۰۰۲) نشان می‌دهند که شرق‌شناسی ایدئولوژی مسلط در روابط غرب با جهان اسلام است. شرق‌شناسی روایتی واقع‌نما را به کار می‌گیرد که در آن واقعیت متفاوت اجتماعی و فرهنگی از شرق بدیهی انگاشته می‌شود؛ واقعیتی که متفاوت از همتای غربی آن است. این روایت با تلاش شرق‌شناسان کشف گردیده و درست بودن آن بدیهی انگاشته می‌شود. (ایزدی و سقای بی‌ریا، ۱۳۸۷: ۱۰۴)

شرق‌شناسی به مرور به این باور انجامید که جوامع مسلمان در عین اینکه بسیار ضعیف در نظر گرفته می‌شوند، می‌توانند از قدرت بالایی برخوردار باشند. شاهد مثال این امر، انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ بود که طبقه حاکم را به چالش طلبید. در واقع انقلاب اسلامی و در پی آن ماجرای گروگان‌گیری آمریکایی‌ها تأثیر بسیار زیادی در تعدیل و اصلاح شرق‌شناسی کلاسیک داشت. چه اینکه در شرق‌شناسی کلاسیک اعتقاد بر این بود که انقیاد در برابر اسلام متوجه تقدیرگرایی، انتقاد نکردن به وضع موجود سیاسی و اجتماعی و دسپوتیسم (استبداد شدید) می‌باشد. از این رو، در این رویکرد جوامع اسلامی نمی‌توانند نظیر جوامع غربی به پیشرفت و توسعه دست یابند؛ چراکه اساساً از انقلاب کردن ناتوان هستند. با وقوع انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نوعی جدید از حکومت اسلامی که پیش از این نه در جهان و نه در دنیای عرب و خاورمیانه و جهان اسلام، هیچ سابقه‌ای نداشت، آراء شرق‌شناسی در این خصوص اصلاح شد. آن‌چنان‌که مطالعات جدید شرق‌شناسی تغییر موضع شگفتی در تحلیل رابطه جامعه و حکومت در جهان اسلام داده‌اند. در این گونه مطالعات، به نوع خاص حکومت علما و شریعت و هنجارهای خاص برآمده از آن توجه ویژه‌ای می‌شود. (Tessa, 1998) گروهی از شرق‌شناسان جوان که «یحیی سدوسکی» ایشان را نوشرق‌شناس می‌نامد، با مشاهده پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اظهار داشتند در جهان اسلام، جامعه از حکومت قوی‌تر است. اما آنان در نهایت هسته مرکزی فکر شرق‌شناسی را در تحلیل خود حفظ کرده و این‌گونه نتیجه‌گیری کردند که در اسلام از آن رو که حکومت جایگاه اصلی خود را ندارد با دموکراسی قابل جمع نیست. اما در هر صورت می‌توان متوجه شد که هر دو گروه سنتی و مدرن شرق‌شناسان، هر کدام به یک شکل، در پی بازنمایی ثنویت و تقابل اسلام و غرب هستند. (سمیعی، ۱۳۸۸: ۷)

چارچوب نظری: نظریه بازنمایی

بازنمایی، تولید معنا از طریق چارچوب‌های مفهومی و گفتمانی است. به این معنی که معنا از طریق نشانه‌ها، به‌ویژه زبان تولید می‌شود. زبان سازنده معنا برای اشیاء مادی و رویه‌های

اجتماعی است و صرفاً واسطه‌ای خنثی و بی طرف برای صورت‌بندی معانی و معرفت درباره جهان نیست. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۵)

از دیدگاه استوارت هال، ما جهان را از طریق بازنمایی می‌سازیم و بازسازی می‌کنیم. وی بازنمایی را به معنای استفاده از زبان برای بیان نکته معناداری درباره جهان می‌داند؛ فرایندی که معنا از طریق آن، تولید و بین اعضای یک فرهنگ، مبادله و توزیع می‌شود. لذا معنا به واسطه نظام بازنمایی شکل می‌گیرد. (ساعی، ۱۳۸۹: ۱۱۹)

به طور کلی، هال با نظریه برساخت‌گرایانه بازنمایی، این بحث را مطرح می‌کند که رسانه‌ها واقعیت را بازتاب نمی‌دهند بلکه آن را به رمز درمی‌آورند. این امر در ارتباط با دیگری و از خلال تفاوت‌های معنایی شکل می‌گیرد، بازنمایی به ویژه زمانی که با تفاوت‌ها سروکار داشته باشیم، موضوع پیچیده‌ای است. این موضوع با احساسات، نگرش‌ها، عواطف، ترس و اضطراب در بیننده همراه است و در سطوحی عمیق‌تر عمل می‌کند. (گیویان و سروی زرگر، ۱۳۸۸: ۱۵۱)

ریچارد دایر در مورد بازنمایی مطرح می‌کند که چه کسی، کدام گروه را به چه شیوه‌ای باز می‌نماید. به دنبال چنین رویکردی است که موضوع رابطه میان «بازنمایی»، «قدرت» و «ایدئولوژی» پدیدار می‌شود. به این معنی که بازنمایی واقعیت را به طور تمام و کمال و شفاف از طریق رسانه‌ها نشان نمی‌دهد، بلکه اساساً فرایندی است که طی آن برخی امور نمایانده شده درحالی که بسیاری دیگر مسکوت می‌مانند. در واقع آنچه بازنمایی می‌شود احتمالاً با منافع عده خاصی گره خورده است. دو نتیجه مهم این بحث، این می‌شود که اولاً در برخی از گفتمان‌هایی که بازنمایی به واسطه آنها صورت می‌گیرد، بعضی از گروه‌ها دیده نمی‌شوند و صدایی از ایشان به گوش نمی‌رسد و یا به نحوی خاص، بازنمایانده می‌شوند. دوم آنکه این بازنمایی‌ها، اموری واقعی پنداشته شده و از این رو، فرایند تکوین شخصیت یا ذهنیت گروه‌های خاص را هدایت و کنترل می‌کنند. (کاظمی و ناظر فصیحی، ۱۳۸۶: ۱۴۰)

در همین راستا بازنمایی‌های غرب از دول مسلمان و به عبارت بهتر دیگری شرقی، همواره تابع گفتمان و ایدئولوژی حاکم بر آنکه گفتمانی شرق‌شناسانه است، می‌باشد. مک‌الیستر (۲۰۰۱) با تشریح رواج بازنمایی‌های گوناگون شرق‌شناسانه از خاورمیانه از سال ۱۹۴۵ تا ۲۰۰۰ اظهار می‌کند که «نوعی اهریمن‌نمایی ویژگی همیشگی بوده است: «از تحقیر جمال عبدالناصر (رئیس جمهور اسبق مصر) تا انزجار عمومی از شیوخ نفتی، تروریست‌ها و نهایتاً خود اسلام». وی تأکید می‌کند که خطر اسلام و تروریسم منطق فرهنگی سیاست خارجی ایالات متحده را از زمان وقایع انقلاب ایران در سال ۱۹۷۹ / ۱۳۵۷ تحت تأثیر قرار داده است. اگرچه ایران یک کشور عرب نیست اما بر طبق گفته مک‌الیستر «احساسات ضدایرانی در ایالات متحده به شدت متأثر از بازنمایی‌های کلیشه‌ای از عرب‌های خاورمیانه و به ویژه تصویر «تروریسم عربی» است که در دهه ۱۹۷۰ / ۱۳۴۹ ش بسیار رواج داشت». (ایزدی و سقایی‌بی‌ریا، ۱۳۸۷: ۱۰۴ و ۱۰۶) هیس^۱ (۲۰۰۰) بر ایفای

1. Heiss.

نقش شرق‌شناسی در روابط ایالات متحده و ایران در دوره نخست وزیری مصدق در ابتدای دهه ۱۹۵۰ اشاره می‌کند. (Gasiorowski & Byrne, 2004) سعید در کتاب پوشش خبری جهان اسلام بیان می‌کند که پوشش رسانه‌ای ایران بعد از انقلاب اسلامی مثال برجسته‌ای از رواج بازنمایی شرق‌شناسانه از اسلام و مسلمانان است. کریم، تکرار تصاویر شرق‌شناسانه از اسلام و مسلمانان در رسانه‌های غربی را تبیین کرده و اظهار می‌کند که تصویری تهدیدآمیز از اسلام، به گفتمان مسلط جهانی بدل شده است. لذا اسلام‌هراسی و همچنین ایران‌هراسی را می‌توان در این چارچوب شرق‌شناسانه تحلیل کرد.

روش تحقیق: تحلیل گفتمان

تحلیل گفتمان یکی از شیوه‌های کارآمد و مؤثر در نقد و بررسی متون می‌باشد. این گرایش که در نیمه دوم قرن بیستم پدید آمده، کمتر از دو دهه، بسیاری از رشته‌های علوم اجتماعی را درنوردیده و در حال حاضر نیز به عنوان گرایشی بین رشته‌ای در مطالعه پدیده‌های اجتماعی، مورد استفاده قرار می‌گیرد. (علیزاده بیرجندی و رجبلو، ۱۳۸۹: ۱۱۰)

این روش بین‌رشته‌ای در پی تغییرات گسترده علمی در رشته‌هایی چون انسان‌شناسی، قوم‌نگاری، جامعه‌شناسی خرد، روانشناسی ادراکی و اجتماعی، شعر، معانی بیان، زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی و سایر رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی علاقه‌مند به مطالعات نظام‌مند ساختار و کارکرد و فرآیند تولید گفتار و نوشتار ظهور کرده است. (گودرزی، ۱۳۸۸: ۷۷)

اصطلاح گفتمان، ظاهراً اولین بار در مقاله تحلیل گفتمان (۱۹۵۲) نوشته زلیک هریس به کار رفت. هریس در این مقاله، دیدی صورت‌گرایانه از سازه‌های بزرگتر از جمله دارد. (جعفری، ۱۳۸۹: ۶۶)

تاکنون روش‌های مختلفی برای تحلیل گفتمان ارائه شده است. هر یک از این روش‌ها رویکرد ویژه‌ای به تحلیل گفتمان دارد اما آنچه که در همه این روش‌ها دیده می‌شود وجود نوعی ابهام در شیوه عمل است.

شیوه عملیاتی در تحلیل گفتمان، شیوه‌ای از درک و فهم متن، زمینه و فرامتن است؛ اما این شیوه باید به گونه‌ای طراحی شود که بتواند همچون تحلیل موجود در روش‌های کمی، نوعی از عینیت را بازنمایی کند خروج از ذهنیت در ارائه تحلیل به معنای عدم توجه به معناهای انتزاعی و ذهنی در فرآیند تحلیل نیست. توجه به عینیت و ذهنیت در تحلیل‌های کیفی یک از اصلی‌ترین مسائلی است که باید مورد توجه جدی قرار گیرند؛ در تحلیل گفتمان نیز این مسئله حائز اهمیت است. اما فرآیند عملیاتی باید از عینیت بیش از ذهنیت برخوردار باشد. به عبارت دیگر همان‌گونه که روش‌های کمی نوعی از عینی‌سازی آماری را برای ایجاد ارتباط معنایی میان محتوا و فهم ایجاد می‌کنند، روش‌های تحلیل گفتمانی نیز باید نوعی از عینیت‌سازی کیفی را برای شیوه کشف معنا و مصادیق معنایی را بازتاب دهند. علی‌رغم اینکه برخی روش‌ها همچون روش ون دایک در تلاش است که رویکردهای عینی‌تری به واژه‌ها، مفاهیم، روابط

دستوری و غیره بدهد، اما نهایتاً در دام جزایر معنای کلمات و مفاهیم و فرمول‌های دستوری می‌افتد. (بشیر، ۱۳۹۰: ۱۰)

در مقاله حاضر تلاش شده است با تکیه بر مطالعات مرتبط با گفتمان از «روش عملیاتی تحلیل گفتمان» (پدام)^۱ که در چندین تحقیق دانشگاهی و مقاله علمی، روایی آن مورد آزمایش و تأیید قرار گرفته است، استفاده شود. این روش شباهت‌هایی با روش فرکلاف که مبتنی بر سه مرحله «توصیف»، «تفسیر» و «تبیین» (فرکلاف، ۱۳۷۹) داشته اما به لحاظ عملیاتی تر بودن و سادگی انجام فرایندهای آن مورد استفاده قرار گرفته است.

این شیوه بر دو پایه تحلیل لایه‌های «سطح» و «عمق» در پنج بعد «سطح - سطح» «سطح - عمق» «عمق - سطح» «عمق - عمق» که خود به دو بخش عمیق و عمیق‌تر تقسیم می‌گردد استوار است. در «سطح - سطح» یا بالاترین لایه متن، شکل بیان یا نمود گفتمان را می‌توان جستجو کرد. «عمق - سطح» عمیق‌ترین لایه سطحی متن است که «محتوای بیان» را ارائه می‌کند. در «سطح - عمق» یعنی بالاترین سطح از عمق متن، محتوای مشخص متن قرار دارد. انتخاب حوادث خبری یا موضوعات مطرح شده در متن و دلیل این انتخاب در این لایه از متن واقع شده است. در عمیق‌ترین لایه یک متن، ساختارهای کلان واقع شده‌اند. محتوای گفتمان، نقش و کارکرد اجتماعی متن و نقش آن در فرهنگ و دانش اجتماعی - فرهنگی مخاطب و سرانجام ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و حتی تاریخی، دربر گیرنده متن از جمله ساختارهای کلانی هستند که شکل‌دهنده این عمیق‌ترین لایه متن یعنی «عمق - عمق» محسوب شوند. (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸: ۱۰۰)

سه مرحله «سطح - سطح» و «عمق - سطح» و «سطح - عمق» به شکل سه محور اساسی مطرح شده اند: ۱. برداشت از اصل متن؛ ۲. جهت‌گیری و گرایش متن؛ ۳. تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن. (بشیر، ۱۳۸۵) به عبارت دیگر، متن به‌عنوان یکی از بخش‌های اصلی تحلیل باید مورد توجه و مطالعه جدی قرار گیرد. در مرحله بعد، جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های متن به شکل جزئی و کلی و با توجه به لایه‌های سطحی و عمیق متن در سطوح مختلف مورد توجه، مطالعه و ارزیابی قرار می‌گیرد.

سطح اول (سطح - سطح): این سطح با نام «برداشت از اصل متن» درصدد کشف کلمات و جملاتی است که در متن، بار معنایی خاص در راستای اهداف تحقیق داشته باشند. این برداشت، یک انتخاب آگاهانه است که کلیه جملات مرتبط با هدف تحقیق را گزینش و برای انجام مراحل بعدی در ستون اول تحلیل در روش پدام درج می‌کند.

سطح دوم (جهت‌گیری و گرایش متن): این سطح، همسان با بخشی از سطح دوم فرایند تفسیر در نگاه فرکلاف، یعنی «معنای کلام» است. در اینجا معنای جملات نه تنها در قالب کلمات و معناهای صریح و

1. Practical Discourse Analysis Method (PDAM).

ضمنی آنها به شکل انفرادی و ترکیبی مورد توجه قرار می‌گیرند که فراتر از آن به جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های گوناگون جملات و در نهایت خود متن، نسبت به مسائل مختلف اما مرتبط با موضوع تحقیق نیز توجه می‌شود.

سطح سوم (تحلیل با روش «پدام»): سطحی نیمه عمیق از تحلیل است که ذیل ستونی با نام «تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن» آمده و همسان با بخش دیگری از سطح سوم فرایند تفسیر فرکلاف یعنی «انسجام موضعی» است. از آنجایی که منظور فرکلاف، «برقراری انسجام فراگیر و کلی بین تمامی اجزاء یک متن نیست، بلکه بحث در زمینه برقراری انسجام در بخش معینی از یک متن است»، تحلیل در این مرحله، به سطح نهایی خود نمی‌رسد و ارتباط با دیگر سلول‌های جدول در آن مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

آنچه از این سطح تحلیل به دست می‌آید، تشریح بافتی است که گزارش در شرایط خاص آن تولید شده است. تحلیل‌گر در این مرحله تلاش می‌کند که معنای مرتبط با بافت یا بافت‌های مرتبط با خلق متن را تبیین کند. در حقیقت در این مرحله، تحلیل‌گر درصدد کشف رابطه متن با زمینه خلق متن و بین متن‌های مورد استفاده پدیدآورنده متن است. (بشیر، ۱۳۹۱)

مرحله «عمق - عمق» در این شیوه تحلیل پیشنهادی شامل دو مرحله است: مرحله عمیق و مرحله عمیق‌تر که اولی برای مرحله به نسبت کلان عمق - عمق و دومی برای مرحله کاملاً کلان متکی بر ساختارها و اطلاعات مرتبط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، دینی و تاریخی خواهد بود. (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸: ۱۰۱)

سطح چهارم (عمق - عمق): همسان با سطح چهارم از مرحله تفسیر، یعنی «ساختار و جان مایه متن» و نیز مرحله تبیین در نگاه فرکلاف است. این مرحله، مرحله خروج از ساختار ظاهری متن و توجه به فرامتن‌های مرتبط با متن است. در این مرحله تلاش می‌شود میان متن، زمینه و فرامتن‌های مرتبط با متن پلی ایجاد شده و «معانی» نهفته متن، آشکار شوند. مقایسه سلول‌های جدول با هم و استنتاج از آنها در این مرحله صورت می‌گیرد. این سطح، «سطح عمیق» تحلیل گفتمان به روش پدام است.

مرحله عمیق‌تر مرحله حساس تحلیل است. در این مرحله تحلیل‌گر روابط کشف شده میان متن و زمینه را با توجه به فرامتن مورد توجه قرار می‌دهد. فرامتن در این مرحله هر مسئله‌ای است که می‌تواند در خلق متن و زمینه وابسته تأثیرگذار باشد و یا با آنها رابطه ایجاد کند. توجه به فرامتن به معنای گسست کامل از متن نیست.

این مرحله برخلاف دیدگاه مرگ مؤلف که در تلاش است متن را بدون توجه به خالق آن مورد تحلیل قرار دهد، درصدد است که روابط میان خالق متن، اصل متن و زمینه‌های خلق متن و فرامتن‌های مرتبط را مورد تحلیل قرار دهد. فرامتن، گرچه خروج از معناهاى متن و کشف روابط وسیع خارج از متن است اما به

هیچ وجه نمی‌تواند با جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های اصلی متن در تعارض باشد؛ بلکه باید همه این موارد در جهت تکمیل همدیگر حرکت کنند. حرکت فرامتنی در حقیقت یک حرکت تکمیلی فرامعنایی است که تحلیل را از غنای لازم برخوردار می‌کند. در این مرحله عمدتاً کلیه مسائل مرتبط با متن و زمینه از فرامتن‌های مختلف توسط تحلیل‌گر مورد توجه قرار گرفته و معناهای پنهان و ناگفته‌ها مورد جستجو و نهایتاً کشف قرار می‌گیرند.

مرحله عمیق‌تر می‌تواند به مراحل مختلف نیز تقسیم شود که این مراحل فرامتن را از چهار منظر مهم یعنی: سطح تحلیل، نظری - عملکردی بودن، دیدگاه‌ها یا رویکردهای مکانی و زمانی مورد آزمایش و مطالعه قرار دهد. نگاه‌های ملی، منطقه‌ای، بین‌المللی و جهانی نوعی از تقسیم‌بندی مربوط به سطح تحلیل است که با روابط بین‌الملل پیوندهای لازم را برقرار می‌کند. روابط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، دینی و هنری فرامتن‌های نظری - عملکردی لازم را مورد توجه قرار می‌دهند.

دیدگاه‌های محلی، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهان‌شمول نیز می‌تواند فرامتن‌های مکانی را برای تحلیل گفتمانی در نظر بگیرد. رویکردهای هم‌زمان، در زمان و فرازمان نیز فرامتنیت‌های زمانی حائز اهمیت در تحلیل‌های گفتمانی است که باید مورد توجه قرار گیرند. بنابراین می‌توان گفت که مرحله عمیق‌تر، مرحله توجه به متن، نتایج تحلیلی از مراحل قبلی متن، زمینه و حوزه‌های چهارگانه فرامتن: سطح تحلیل، نظری - عملکردی، مکانی و زمانی است. (بشیر، ۱۳۹۱)

مجموع پنج مرحله مزبور که در نهایت با یک نگاه فرامتنی و با استفاده از اطلاعات مرتبط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، دینی صورت می‌گیرد تشکیل‌دهنده تحلیل گفتمانی مورد نظر خواهد بود.

با چنین شیوه‌ای می‌توان اطمینان یافت که با هر مرحله از شیوه پیشنهادی، بخشی از معنا در حلقه‌های مختلف روشن شده و در نهایت در مرحله پایانی تحلیل گفتمان حلقه‌های مزبور معنایی مزبور معنای کامل را البته بر پایه برداشت‌ها و قرائت خواننده، ارائه دهد. (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸: ۱۰۲)

مورد کاوی

در این پژوهش، ۲۳ مصاحبه و گفتار از محققان و کارشناسان امور ایران که در مستند ایران‌یوم به اظهار نظر در مورد برنامه هسته‌ای ایران می‌پردازند مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

تحلیل گفتمان مصاحبه‌ها و گفتارها بر پایه سه مرحله اول تا سوم

جمع‌بندی سه مرحله اول برای «سطح - سطح» (برداشت از اصل متن)، «سطح - عمق» (جهت‌گیری و گرایش متن) در جدول شماره (۱) نشان داده شده است.

**جدول ۱. جمع‌بندی سه مرحله اول تحلیل گفتمان مصاحبه‌های و گفتارها
براساس زمان پخش و نام مصاحبه‌شونده**

ردیف	زمان پخش (دقیقه)	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
ایران هسته‌ای				
۱	۲۶	روایت: با جنگی که در آن، نیم میلیون ایرانی کشته شدند و خمینی از امضا کردن آتش‌بس امتناع می‌کرد و نظام به طور محرمانه شروع به آغاز دوباره برنامه هسته‌ای کرد.	جنگ ایران و عراق زمینه‌ساز روی آوردن ایران به انرژی هسته‌ای	بحران‌های پیاپی در قبال انقلاب اسلامی و قصد ایران برای دفاع متقابل، عامل اصلی و قطعی گرایش ایران به بمب هسته‌ای
۲	۲۶	هنری سوکولسکی: ایران یکی از کشورهایی است که احتمالاً هیچ وقت احتیاجی به انواع دیگر انرژی پیدا نمی‌کند؛ زیرا ایران روی منابع عظیمی از سوخت‌های فسیلی و گاز طبیعی کاملاً ارزان قیمت قرار گرفته است.	غنی‌بودن منابع فسیلی در ایران و بی‌نیازی ایران از انرژی‌های گرانقیمتی همچون انرژی هسته‌ای	انرژی هسته‌ای بهانه‌ای واهی و ظاهری است برای دستیابی به بمب اتمی
۳	۲۷	سوزان رایس: گزارش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تأیید می‌کند که ایران با آژانس انرژی اتمی و اقدامات امنیتی الزام آور آن همکاری نمی‌کند.	آژانس انرژی اتمی همکاری ایران را تأیید نمی‌کند	ملزم نبودن ایران به قوانین بین‌المللی
۴	۲۷	کنت تیمرن: چه اتفاقی می‌افتد اگر ایران از کره شمالی یاد گرفته باشد که تأسیسات خود را زیرزمین دفن و آنها را از دید ماهواره‌ها مخفی کند.	تقلید ایران از کره شمالی در مورد ساخت تأسیسات هسته‌ای	شباهت زیاد رویه ایران به کره شمالی در ساخت بمب هسته‌ای
۵	۲۷	کلر لوبز: شبکه سلاح‌های هسته‌ای ایران کاملاً وسیع است و باید سایت‌های بسیار بسیار زیادی وجود داشته باشند که تا حالا مخفی مانده‌اند.	مخفی بودن بسیاری از سایت‌های تولید سلاح هسته‌ای	ایران در تأسیسات هسته‌ای زیرزمینی خود مشغول ساخت سلاح‌های هسته‌ای است
۶	۲۸	روایت: علت دیگر برای نگرانی، قدرت تعریف نشده ایران در غنی‌سازی اورانیوم و پلوتونیوم است که برای استفاده صلح‌آمیز برنامه هسته‌ای ضرورتی ندارد. ای‌بی‌سی نیوز: در خبرهای امروز ایران داریم که متخصصان هسته‌ای مقادیر تعریف نشده‌ای از پلوتونیوم و اورانیوم با غنی‌سازی بالا در تأسیسات هسته‌ای پیدا کردند. جرارد آروود (نماینده فرانسه در سازمان ملل) در گفتگو با سی. ان. ان: «ایران در حال غنی‌سازی اورانیوم است و ما هیچ تعریفی از استفاده این اورانیوم غنی شده نداریم.»	صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای با قدرت فراوان ایران در غنی‌سازی اورانیوم منافات دارد	دستیابی ایران به دانش غنی‌سازی در حد بالا

ردیف	زمان بخش (دقیقه)	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۷	۲۸	کلر لویز: سپاه توسط یک پاکستانی (A.Q.KHAN) که پدر بمب نامیده می‌شد توانست کلاهک‌ها و پرتاب‌کننده‌های موشکی را به دست بیاورد. ناشناس: ما مطلعیم که ایران آزمایشگاه‌هایی دارد که داخل آن بر روی مواد منفجره خطرناک کار می‌کند.	استفاده ایران از دانش خان برای ارتقاء دانش هسته‌ای خود	دستیابی ایران به سیستم پرتاب کننده موشک‌های هسته‌ای
۸	۲۹	روایت: اخیراً یک سند محرمانه، پیشرفت‌های ایران در مورد وسایل انفجاری خطرناک را افشا کرد. اسکای نیوز: اخیراً یک سند محرمانه پیشرفت‌های ایران در مورد وسایل انفجاری خطرناک را افشا کرد. مدرک نشان می‌دهد که ایران برای چهار سال روی چاشنی نوترونی کار می‌کرده است که به طور تکنیکی از اجزا تشکیل دهنده مواد منفجره هسته‌ای است. سی‌ان‌ان: این یک برنامه حقوقی نیست تنها نتیجه‌ای که ما می‌توانیم بگیریم این است که اینها بخشی از برنامه‌ها برای افزایش توانایی برای برنامه سلاح‌های هسته‌ای است.	اسناد نشان دهنده افزایش توانایی ایران در تولید سلاح‌های هسته‌ای است	دستیابی قطعی ایران به مواد منفجره هسته‌ای
۹	۲۹	اوباما: سال‌ها دولت ایران از اجبارها برای معاهده استفاده صلح‌آمیز انرژی هسته‌ای فرار کرده و به حقوق اعضای آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای تجاوز کرده است. ایران توصیه‌های شورای امنیت سازمان ملل را نادیده گرفته است. اگر رهبران ایران در پشت این یاغی‌گری بین‌المللی پنهان بشوند مشکلاتی به وجود خواهد آمد که فقط زیر پا گذاشتن قرارداد استفاده صلح‌آمیز نیست.	به وجود آمدن مشکلات بسیار در صورت زیرپا گذاشتن معاهدات بین‌المللی	عدم تعهد ایران به معاهدات آژانس انرژی هسته‌ای
۱۰	۳۰	کلاره لویز: حقیقت این است که یک رژیم خطرناک که جهاد اسلامی رو در جهان آغاز کرده الان در حال دستیابی به سلاح هسته‌ای است.	ایران به دنبال گسترش جهاد اسلامی	ایران نیازمند بمب هسته‌ای برای بسط و گسترش انقلاب اسلامی
جهان در معرض تهدید				
۱۱	۳۰	آر جیمز ولسی: اگر ایران در مورد سلاح‌های هسته‌ای حتی به صورت خیلی ابتدایی پیشرفت بکند باز هم ایجاد یک قدرت هسته‌ای می‌کند و نیازی به امتحان ندارد. جان بولتون: به طور میانگین توانایی ایران حتی بدون استفاده کردن از سلاح، توازن قدرت در جهان را بر هم می‌زند.	پیشرفت ابتدایی ایران توازن قدرت را به هم می‌زند	حتی با پیشرفت اندک ایران در حوزه هسته‌ای هم جهان در معرض تهدید قرار می‌گیرد

ردیف	زمان پخش (دقیقه)	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱۲	۳۰	سناتور جان کیل: اساساً ایران می‌تواند دیگر مناطق را فدای امیال خودش بکند. هارولد رود: ایرانی‌ها می‌توانند به همسایه هایشان بگویند: X, Y, Z رو صادر کنید و رژیم‌ها باید بگویند: بله قربان	ایران می‌توانند از طریق قدرت هسته‌ای خود به همسایگان خود زور بگویند	در صورت هسته‌ای شدن ایران، کشورهای منطقه باید تابع محض سیاست‌های ایران باشند
۱۳	۳۰	الجزیره: خریدارها درباره قطع شدن منابع از طرف ایران نگران هستند. انه کورین: زمانی که این کشورها به دلایل مختلف از جمله پاسخ دادن به سیاست‌های خارجی منابع نفت را قطع کنند باعث می‌شود که قیمت نفت بالا برود.	احتمال ورود ایران به قطع صادرات نفتی	در صورت فشار، ایران ممکن است قیمت نفت را افزایش دهد و تبعات منفی را بر اقتصاد جهانی به بار بیاورد
۱۴	۳۱	روایت: نزدیک به نیمی از منابع نفتی با کشتی از تنگه هرمز منتقل می‌شوند. چت نگل: ایران می‌تواند دید مستقیمی داشته باشد و کشتی‌هایی را که در تنگه قرار دارند نابود کند. آر جیمز ولسی: قطع موقت تنگه می‌تواند باعث افزایش بسیار زیاد قیمت نفت شود. روایت: سلاح‌های هسته‌ای ایران می‌تواند قابلیت حمله به کشتی‌ها این منطقه را داشته باشد.	احتمال بسته شدن تنگه هرمز توسط ایران	ایران برای مقابله با غرب ممکن است تنگه هرمز را ببندد و این برای اقتصاد جهانی یک آسیب جدی است
۱۵	۳۲	هارولد رود: همسایگان ایران در جستجوی تضمینی برای بر حذر بودن از تهدیدات هستند و ایشان خیلی ترسیده‌اند. این رژیم‌ها می‌خواهند زنده بمانند و این یعنی اگر ما آنجا نباشیم ایشان باید به کس دیگری امیدوار باشند.	ترس کشورهای منطقه از ایران هسته‌ای	حضور غرب برای کمک به خاورمیانه و مقابله با ایران هسته‌ای الزامی است
۱۶	۳۳	هیلاری کلینتون: ایران مجهز به سلاح هسته‌ای و سیستم‌های حمل سلاح در حال راه انداختن یک مسابقه تسلیحاتی در خاورمیانه و مناطق بزرگتر است. فرانسس تونسند: کشورهای منطقه باید از خود و مردم خود دفاع بکنند و توانمندی هایشان را افزایش بدهند. احمد ابوالغیت: اگه برنامه هسته‌ای ایران برای مقاصد نظامی باشد ما آن را تهدیدی برای ثبات خاورمیانه می‌دانیم که باعث به وجود آمدن رقابت تسلیحاتی بین دیگر کشورها خواهد شد.	تهدید ایران برای کشورهای منطقه	ایران درصدد به وجود آوردن یک رقابت تسلیحاتی در بین کشورهای منطقه است
۱۷	۳۴	شلی برکلی: شما یک رئیس‌جمهور از ایران را دارید که تهدید می‌کند که درصدد است تا مظهر دموکراسی و یکی از قوی‌ترین متحدان آمریکا را از روی نقشه زمین پاک کند. حالا اگر این چیزی نیست که باید بقیه دنیا به خاطرش قیام بکنند پس چیه؟	تهدید ایران هسته‌ای برای اسرائیل	حمایت مردم جهان از اسرائیل در مقابله با تهدیدات هسته‌ای ایران

ردیف	زمان بخش (دقیقه)	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
		کنت تیمرمن: به هر حال ایران یک سلاح جدید را آماده کرده که می‌شود از آن علیه اسرائیل استفاده شود. ایران سلاح را به حزب الله می‌دهد و سلاح‌های ایران به حزب الله این توانایی را می‌دهد که هر نقطه‌ای از اسرائیل را مورد هدف قرار بدهند		
۱۸	۳۷	ولید فارس: زمانی که سلاح‌های ایران در لبنان قرار می‌گیرد ایران نه تنها به اسرائیل بلکه به غرب هم می‌تواند دست پیدا کند. بنابراین ما داریم در مورد گسترش ایران در کل منطقه شرق مدیترانه صحبت می‌کنیم. کنت تیمرمن: در ۱۹۹۸ ایرانی‌ها یک آزمایش را انجام دادند؛ پرتاب موشک اسکات از یک کشتی در دریای خزر. این چیزی است که بقیه در مورد کارهایی که ایران می‌خواهد انجام بدهد می‌گویند: قرار دادن یک موشک در یک کشتی باری در سواحل نزدیک آمریکا و حمله به بالتیمور نیویورک و واشنگتن دی سی که از هزاران مایل دورتر که هیچ وقت کشتی‌ها دیده نمی‌شوند کنت تیمرمن: سناریوی بعدی آوردن یک سلاح هسته‌ای قابل حمل در یک کیف یا از مرز مکزیک هست که اغلب آمریکایی‌ها می‌دوند که از مرز مکزیک به خوبی مراقبت نمی‌شود. چت نِگل: ما مستعد یک حمله مرگبار توسط تروریست‌هایی هستیم که مجهز به سلاح‌های هسته‌ای از طرف ایران هستند.	خطر ایران برای کشورهای غربی	امکان حمله ایران به کشورهای اروپایی و آمریکایی در صورت هسته‌ای شدن
فشار دادن دگمه				
۱۹	۴۲	برنارد لوئیس: چه معنا دارد افرادی مانند احمدی نژاد و گروهش بگویند که الآن آخرالزمان است و این جنگ آخرالزمان می‌باشد. کنت تیمرمن: ایرانیان معتقدند که با به وجود آوردن علائم آخرالزمان می‌توانند مهدی را برگردانند. برنارد لوئیس: ولی برای این مردم (دولتمردان ایران) سازمان امنیت هسته‌ای تضمین کننده نیست بلکه یک بازدارنده اجباری است.	ایران، عصر حاضر را آخرالزمان می‌داند و این یک تهدید جدی است	دولت ایران با دستیابی به بمب هسته‌ای قصد ایجاد جنگ آخرالزمان را دارد

ردیف	زمان پخش (دقیقه)	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
سی سال شکست				
۲۰	۴۴	برنارد لوئیس: من فکر نمی‌کنم که با مذاکرات با نظام ایران بتوان کنار آمد. ایران مذاکره را به عنوان نقطه ضعف به حساب می‌آورد.	مذاکره از نگاه ایران نقطه ضعف محسوب می‌گردد	عدم تمایل ایران به مذاکره با غرب
۲۱	۴۴	کنت تیمرمن: تنها یک چیز در مذاکرات ایران با غرب وجود دارد و آن این است که تسلیحاتشان را کامل نکنند.	ایران قصد مذاکره واقعی با غرب را ندارد	مذاکره راهی برای ائتلاف وقت و پیشروی در تولید سلاح هسته‌ای است
متوقف کردن نظام				
۲۲	۴۷	اکثریت آمریکایی‌ها از تحریم‌های سخت‌گیرانه علیه ایران حمایت می‌کنند. ایشان از تحریم‌های اقتصادی و همچنین از اقدامات نظامی حمایت می‌کنند. نتایج نظرسنجی‌ها بسیار بالاست. کلیفورد می: چیزی که مهم می‌باشد انتخاب بین دیپلماسی و تحریم و یا فشار نظامی هست.	حمایت مردم آمریکا از اقدامات علیه ایران	تحریم اقتصادی و حمله نظامی به عنوان مؤثرترین راه‌های مقابله با ایران
۲۳	۴۸	کلر لویز: اگر اسرائیل مجبور شود به خاطر حفظ خودش به سمت تجهیزات هسته‌ای ایران حمله بکند ایالات متحده هرگز به خاطر حمله اسرائیل سرزنش نمی‌شود	موافقت ضمنی آمریکا با حمله اسرائیل به ایران	حمله اسرائیل به ایران می‌تواند راهگشا باشد

تحلیل گفتمان مصاحبه‌ها و گفتارها بر پایه دو مرحله چهارم و پنجم

این مرحله شامل تحلیل «عمق - عمق» در دو سطح «عمیق» و «عمیق‌تر» خواهد بود. در مرحله عمیق سعی شده تا براساس سومین مرحله تحلیل گفتمانی (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن)، تمامی مصاحبه‌ها و گفتارها مورد بررسی در پنج گروه براساس تقسیم‌بندی خود مستند طبقه‌بندی شوند تا در مرحله عمیق‌تر بتوان براساس این تقسیم‌بندی، گفتمان اساسی این مستند را در قبال برنامه هسته‌ای ایران مورد تحلیل قرار داد.

جدول ۲. جمع‌بندی مرحله چهارم و پنجم تحلیل گفتمان مصاحبه‌ها و گفتارها

درباره برنامه هسته‌ای ایران

ایران هسته‌ای	<p>۱. انقلاب اسلامی و قصد دفاع در مقابل دشمنان، عامل اصلی تولید بمب هسته‌ای - بحران‌های پیاپی در قبال انقلاب اسلامی و قصد ایران برای دفاع متقابل، عامل اصلی و قطعی گرایش ایران به بمب هسته‌ای.</p> <p>- ایران نیازمند بمب هسته‌ای برای بسط و گسترش انقلاب اسلامی.</p>
----------------------	---

<p>۲. علل هراس جهان از ایران هسته‌ای</p> <ul style="list-style-type: none"> - انرژی هسته‌ای بهانه‌ای واهی و ظاهری است برای دستیابی به بمب اتمی. - ملزم نبودن ایران به قوانین بین‌المللی. - شباهت زیاد رویه ایران به کره شمالی در ساخت بمب هسته‌ای. - ایران در تأسیسات هسته‌ای زیرزمینی خود مشغول ساخت سلاح‌های هسته‌ای است. - دستیابی ایران به دانش غنی‌سازی در حد بالا. - دستیابی ایران به سیستم پرتاب کننده موشک‌های هسته‌ای. - دستیابی قطعی ایران به مواد منفجره هسته‌ای. - عدم تعهد ایران به معاهدات آژانس انرژی هسته‌ای. 	
<p>۳. ایران هسته‌ای، تهدیدی برای کشورهای منطقه</p> <ul style="list-style-type: none"> - در صورت هسته‌ای شدن ایران، کشورهای منطقه باید تابع محض سیاست‌های ایران باشند. - ایران درصدد به وجود آوردن یک رقابت تسلیحاتی در بین کشورهای منطقه است. - حمایت مردم جهان از اسرائیل در مقابله با تهدیدات هسته‌ای ایران. <p>۴. تأثیرات ایران هسته‌ای بر اقتصاد جهانی</p> <ul style="list-style-type: none"> - در صورت فشار، ایران ممکن است قیمت نفت را افزایش داده و تبعات منفی را بر اقتصاد جهانی به همراه به بار بیاورد. - ایران برای مقابله با غرب ممکن است تنگه هرمز را بسته و این برای اقتصاد جهانی یک آسیب جدی است. <p>۵. ایران هسته‌ای، تهدیدی برای کشورهای اروپایی و آمریکا</p> <ul style="list-style-type: none"> - امکان حمله ایران به کشورهای اروپایی و آمریکایی در صورت هسته‌ای شدن. - حتی با پیشرفت اندک ایران در حوزه هسته‌ای هم جهان در معرض تهدید قرار می‌گیرد. <p>۶. دخالت غرب در خاورمیانه، یکی از عوامل نجات کشورهای منطقه</p> <ul style="list-style-type: none"> - حضور غرب برای کمک به خاورمیانه و مقابله با ایران هسته‌ای الزامی است. 	<p>جهان در معرض تهدید</p>
<p>۷. جنگ آخرالزمان، انگیزه اصلی ایران برای دستیابی به بمب هسته‌ای</p> <ul style="list-style-type: none"> - دولت ایران با دستیابی به بمب هسته‌ای قصد ایجاد جنگ آخرالزمان را دارد. 	<p>فشار دادن دگمه</p>
<p>۸. مذاکره، راهکاری نامطلوب در قبال ایران هسته‌ای</p> <ul style="list-style-type: none"> - عدم تمایل ایران به مذاکره با غرب. - مذاکره راهی برای ائتلاف وقت و پیشروی در تولید سلاح هسته‌ای است. 	<p>سی سال شکست</p>
<p>۹. راهکارهای مقابله با ایران هسته‌ای</p> <ul style="list-style-type: none"> - تحریم اقتصادی و حمله نظامی به عنوان مؤثرترین راه‌های مقابله با ایران. - حمله اسرائیل به ایران می‌تواند راهگشا باشد. 	<p>متوقف کردن ایران</p>

تحلیل عمیق‌تر مستند

در مجموع می‌توان گفت که مستند بر پنج محور گفتمانی اساسی تکیه می‌کند: در ابتدا به عوامل اصلی گرایش ایران به تولید سلاح‌های هسته‌ای می‌پردازد و سه عامل زمینه‌سازی برای ظهور موعود، صدور ایدئولوژی انقلاب اسلامی و دفاع از انقلاب اسلامی را به‌عنوان عوامل مؤثر در تولید سلاح‌های هسته‌ای ایران بر می‌شمرد. بدین معنا که بحران‌های پیاپی در قبال انقلاب اسلامی و قصد ایران برای دفاع متقابل، عامل اصلی و قطعی گرایش ایران به بمب هسته‌ای است.

محور گفتمانی دوم، بحث نگرانی کشورهای جهان از برنامه هسته‌ای ایران است که چهار علت برای آن ذکر می‌شود که عبارتند از: عدم الزام ایران به قوانین و معاهدات بین‌المللی، عدم نیاز ایران به انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای (به دلیل وفور انرژی‌های فسیلی)، عملکرد مشابه ایران با کره شمالی در برنامه هسته‌ای، وجود سایت‌های زیرزمینی بسیار. (بدون اطلاع آژانس)

محور گفتمانی سوم، میزان پیشرفت ایران در تولید سلاح‌های هسته‌ای است که در مستند، تأکید زیادی بر رشد قابل توجه ایران در عرصه تولید بمب اتم و دستیابی به سیستم پرتاب کننده موشک‌های هسته‌ای و دستیابی قطعی به مواد منفجره هسته‌ای می‌شود.

محور گفتمانی چهارم، تهدیدات ایران برای کشورهای جهان است که در دو محور تهدیدات سیاسی و اقتصادی قابل تقسیم می‌باشد. از جمله این تهدیدات می‌توان به دخالت ایران در امور کشورهای منطقه (ایجاد دیکتاتوری واحد در خاورمیانه)، بسته شدن تنگه هرمز و بالا رفتن قیمت نفت، امکان حمله به آمریکا و اروپا، حمله به اسرائیل و به راه افتادن رقابت تسلیحاتی در جهان اشاره کرد.

محور گفتمانی پایانی هم راهکار مقابله با ایران هسته‌ای که از جمله می‌توان به حضور پرنسپل غرب در منطقه، تحریم اقتصادی، حمله نظامی، عدم مذاکره با ایران و حمایت از سیاست‌های اسرائیل در قبال ایران اشاره کرد.

نتیجه

برنامه هسته‌ای ایران پس از انقلاب اسلامی، بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌های غربی داشته است و هر یک از این رسانه‌ها با توجه به اولویت‌های سیاستی خود در چارچوب گفتمان شرق‌شناسانه و دوگانه‌انگاری شدید غرب و اسلام به نوعی به بازنمایی این پدیده و ایجاد جنگ روانی از این طریق پرداخته‌اند.

در این میان مستند ایرانیوم، با طرح موضوعات و مسائل مختلف پس از وقوع انقلاب اسلامی به صورت هدفمند و هدایت شده و چینی خاص از عناصر تصویری و نوشتاری در کنار هم، به شکل خاصی به بازنمایی فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران و هدف از آن پرداخته است. این بازنمایی به‌گونه‌ای است که می‌توان آن را نوعی عملیات روانی و جنگ روانی جدی علیه نظام جمهوری اسلامی در سطح رسانه با هدف

اقناع افکار عمومی ملت آمریکا و سایر ملل جهان به شمار آورد. علاوه بر آن، می‌توان تأکید غرب را بر همان مضامین شرق‌شناسی، از قبیل بربریت شرق و خشونت اسلام و مسلمین که به باور ایشان این بار در قالب حکومت جمهوری اسلامی ایران و اقدامات هسته‌ای آن عملیاتی می‌شود، شاهد بود.

برای درک هر چه بیشتر این بازنمایی و فهم کیفیت جنگ روانی صورت گرفته و القاء ایران هراسی در قالب این بازنمایی، در این پژوهش، ۲۳ مصاحبه و گفتار از محققان و کارشناسان امور ایران در این مستند به تفکیک بخش‌های مختلف آن از منظر تحلیل گفتمان مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که مستند مذکور در پنج محور گفتمانی به بازنمایی برنامه هسته‌ای ایران پرداخته و سعی دارد از طریق ایجاد هراس در روند برنامه هسته‌ای ایران و ارائه فرجام ناخوشایند آن، ایران‌هراسی را در افکار عمومی مردم جهان گسترش دهد.

مستند در ابتدا به عوامل گرایش ایران به ساخت بمب هسته‌ای می‌پردازد و عواملی چون زمینه‌سازی ایران برای ظهور حضرت مهدی علیه السلام، بسط و صدور انقلاب اسلامی و در انتها دفاع از انقلاب اسلامی را علل اصلی گرایش ایران به ساخت بمب هسته‌ای می‌شمارد. در محور گفتمانی دوم، مستند به علل نگرانی کشورهای جهان از برنامه هسته‌ای ایران می‌پردازد و عواملی نظیر عدم الزام به قوانین و معاهدات بین‌المللی، شباهت برنامه هسته‌ای ایران به کره شمالی، وجود سایت‌های مخفی بسیار و عدم نیاز ایران به انرژی هسته‌ای را مطرح می‌کند. در محور گفتمانی سوم، تهدیدات ممکن ایران در قبال کشورهای جهان را بر می‌شمرد و در محور گفتمانی چهارم، میزان پیشرفت ایران در برنامه هسته‌ای مورد بررسی قرار می‌دهد. محور گفتمانی پنجم و آخر، راهکارهای مقابله با ایران هسته‌ای است که راه‌هایی از جمله حمله نظامی و تحریم‌های اقتصادی را مطرح می‌کند.

منابع و مآخذ

۱. ایزدی، فؤاد و حکیمه سقایی بی‌ریا، ۱۳۸۷، «تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌های برجسته آمریکا درباره برنامه هسته‌ای ایران»، ترجمه جمال‌الدین اکبرزاده، فصلنامه رسانه، سال نوزدهم، شماره ۱.
۲. ایزدی، فؤاد، ۱۳۹۰، *دیپلماسی عمومی ایالات متحده در قبال ایران*، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۳. بشیر، حسن و حمیدرضا حاتمی، ۱۳۸۸، «مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی: تحلیل سرمقاله‌های جمهوری اسلامی و کیهان درباره دومین مرحله انتخابات مجلس هشتم»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۱.
۴. بشیر، حسن، ۱۳۸۵، *تحلیل گفتمان: دریچه‌ای برای کشف ناگفته‌ها*، تهران، مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۵. _____، ۱۳۸۹، «رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمانی؛ اسلام‌هراسی: مقدمه‌ای برای ایران‌هراسی»، نشریه مدیریت ارتباطات، شماره سوم.
۶. _____، ۱۳۹۰، «رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمان»، از: مجموعه تحلیل گفتمان رسانه‌های جهان

- (کتاب اول)، تهران، انتشارات سیمای شرق و ماهنامه مدیریت ارتباطات.
۷. _____، ۱۳۹۱، «رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمان»، از: مجموعه تحلیل گفتمان رسانه‌های جهان (کتاب دوم)، تهران، انتشارات سیمای شرق و ماهنامه مدیریت ارتباطات.
۸. بهرامی کمیل، نظام، ۱۳۸۸، نظریه رسانه‌ها: جامعه‌شناسی ارتباطات، تهران، کویر.
۹. پیرنجم‌الدین، حسین و سیدمحمد مرنندی و محمدرضا عادلی، ۱۳۸۹، «گفتمان شرق‌شناسانه در بازنمایی‌های رسانه‌ای غرب از ایران»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۲.
۱۰. جعفری، زهرا، ۱۳۸۹، «روش تحلیل گفتمان»، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۵.
۱۱. ذوالفقاری، مهدی، ۱۳۸۶، «جنگ روانی»، فصلنامه ره‌آورد سیاسی، شماره ۱۶.
۱۲. ساعی، منصور، ۱۳۸۹، «بازنمایی ابعاد تاریخی و سیاسی هویت ملی در تلویزیون جمهوری اسلامی ایران» (مطالعه موردی سریال‌های تلویزیونی تاریخی در سه دهه پس از انقلاب اسلامی ایران)، پژوهش سیاست نظری، دوره جدید، شماره هفتم.
۱۳. سایت ویکی‌پدیا: www.wikipedia.com.
۱۴. سراج، رضا، ۱۳۸۸، «چرایی اتخاذ راهبرد ایران‌هراسی»، ماهنامه موعود، شماره ۱۰۵.
۱۵. سمیعی، محمد، ۱۳۸۸، «نوشق‌شناسی؛ بازتحلیلی از نشانه‌های تغییر در روند شرق‌شناسی سنتی»، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهارم، شماره چهارم.
۱۶. شریعتی‌نیا، محسن، ۱۳۸۹، «ایران‌هراسی: دلایل و پیامدها»، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال دوم، شماره ششم.
۱۷. شفیع‌ی، نوذر و زهرا صادقی، ۱۳۸۸، «شرق‌شناسی ادوارد سعید و جایگاه اسلام در مقابل غرب»، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، شماره چهارم.
۱۸. شکرخواه، یونس، ۱۳۷۲، «ارتباطات در خدمت جنگ روانی»، فصلنامه رسانه، شماره ۱۳.
۱۹. _____، ۱۳۸۲، «رسانه‌ها و جنگ روانی»، فصلنامه عملیات روانی، سال اول، شماره ۱.
۲۰. طاهایی، علی، ۱۳۸۸، «ایران‌هراسی، بازی جدید آمریکایی‌ها با اعراب»، پیام انقلاب، شماره ۳۲.
۲۱. علیزاده بیرجندی، زهرا و قنبرعلی رجبلو، ۱۳۸۹، «نقد و بررسی سفرنامه‌های ناصرالدین شاه به فرنگ با رویکرد تحلیل گفتمان»، جستارهای ادبی، شماره ۱۶۸.
۲۲. غریب‌آبادی، کاظم، ۱۳۸۶، «انرژی هسته‌ای؛ نیاز امروز ضرورت فردا»، نشریه بررسی‌های اقتصاد انرژی، سال سوم، شماره ۹.

۲۳. فرقانی محمدمهدی و علی احمدی، ۱۳۹۰، «تصویرسازی فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران در شبکه‌های تلویزیونی بین‌المللی»، پژوهش‌های ارتباطی، سال هجدهم، شماره ۳.
۲۴. فرکلاف، نورمن، ۱۳۷۹، *تحلیل انتقادی گفتمان*، ترجمه پیران و دیگران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
۲۵. فرهنگی، علی‌اکبر و روح‌اله احمدزاده کرمانی، ۱۳۸۶، «عملیات روانی، زبان و ساختار آگاهی»، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۵.
۲۶. کاظمی، عباس و آزاده ناظر فصیحی، ۱۳۸۶، «بازنمایی زنان در یک آگهی تجاری تلویزیونی»، پژوهش زنان، دوره ۵، شماره ۱.
۲۷. کیاکجوری، کیانوش، ۱۳۹۰، «چرا ایران‌هراسی»، پیام انقلاب، شماره ۴۷.
۲۸. گاندی، لایلا، ۱۳۸۸، *پسااستعمارگرایی*، ترجمه مریم عالم‌زاده و همایون کاکا سلطانی، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۲۹. گودرزی، محسن، ۱۳۸۸، «تحلیل گفتمان انتقادی»، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۲.
۳۰. گیویان، عبدالله و بهنام رضاقلی‌زاده، ۱۳۸۹، «برجسته‌سازی اخبار انرژی هسته‌ای ایران در بخش فارسی سایت‌های بی‌بی‌سی و صدای آمریکا طی سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۳»، مجله جهانی رسانه، دوره ۵، شماره ۱.
۳۱. گیویان، عبدالله و سروی زرگر، ۱۳۸۸، «بازنمایی ایران در سینمای هالیوود»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، شماره ۸.
۳۲. محمدعلی‌زاده، اکبر، ۱۳۹۰، «کاربرد جنگ رسانه‌ای در جنگ روانی»، پیام انقلاب، شماره ۴۷.
۳۳. مهدی‌زاده، سیدمحمد، ۱۳۸۷، *رسانه‌ها و بازنمایی*، تهران، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
۳۴. نوروزی، محمدجواد، ۱۳۷۲، «پژوهشی در خصوص جایگاه جنگ روانی در اسلام»، مجله معرفت، شماره ۶.
35. Allin, Dana H.; Simon, Steven, 2010, *The sixth Crisis: Iran, Israel, America and the Rumors of War*, Oxford, Oxford University Press.
36. Baker, Steve, 2007, *Representation*, www.adamranson.plus.com
37. Bennis, Phyllis, 2008, "Iran in the Crosshairs: How to Prevent Washington's Next War," *Institute for Policy Studies*.
38. Bill, James A, 2001, "The Politics of Hegemony: The United States and Iran," *Middle East Policy Council*, 8: 3.
39. Chernus, Ira, 2010, "Iranophobia: The Panic of the Hegemons," *Tikkun*, Vol. 25, Issue 6, November / December.
40. Foucault, M, 1972, *The Archaeology of Knowledge*, Translated by A.. Sheridan, London: Routledge.

41. Gasiorowski, M. J. & Byrne, M. (eds.), 2004, *Mohammad Mosaddeq and the 1953 coup in Iran*, Syracuse, NY: Syracuse University Press.
42. Hartely, J, 2002, "Communication", *Cultural and Media Studies: The Key Concepts* (3rd Ed.) New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/03/07/saudi_arabia_s_shiite_problem.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704116404576262744106483816.html?KEYWORDS=saudi+iran+cold+war>
http://www.brookings.edu/papers/2012/0410_iran_telhami.aspx.
43. Jacobson, Mark R, 2005, *Minds then hearts: U.S. political and psychological warfare during the Korean War*, Ohio state University.
44. Matthiesen, Toby, 2012, "Saudi Arabia's Shiite Problem," *The Middle East Channel blog on ForeignPolicy.com*, March 7, Available at:
45. Mazzetti, Mark and Shanker, Thom, 2012, "US War Game Sees Perils of Israeli Strike against Iran," *The New York Times*, March 19:
<http://www.nytimes.com/2012/03/20/world/middleeast/united-states-war-mame-sees-dire-results-of-an-israeli-attack-on-iran.html?pagewanted=all>.
46. Nakhleh, Emile A, 2009, *A Necessary Engagement: Reinventing America's Relations with the Muslim World*, Princeton: Princeton University Press.
47. Peterson, Scott, 2010, "Does Israel Suffer from 'Iranophobia'?" *Christian Science Monitor*, 08827729, 6 / 18 / 2010.
48. Ram, Haggi, 2009, *Iranophobia: The Logic of an Israeli Obsession*, Stanford: Stanford University Press.
49. Spindle, Bill; Coker, Margaret, 2011, "The New Cold War," *The Wall Street Journal*, April 16, Available at:
50. Telhami, Shibley, 2012, "The Israeli and Arab Dimensions of Iran's Nuclear Program," *Brookings Institution*, April 10, Available at:
51. Tessa, B, 1998, "Spiritual wealth and neo-orientalism", *Journal of Ecumenical Studies*, Vol. 35, Issue: 1.
52. Wahl, Daniel, 2011, *Iranium, the Objective Standard*, Vol. 6, No. 2.
53. Wood, David, 2012, "US, Iran Poised for Mine Warfare in The Persian Gulf", February 27, Available at:
http://huffingtonpost.com/2012/02/27/us-iran-mine-warfare-persian-gulf_n_1304107.html

ايران فوبيا فى امريكا:استذكار استشراقى للبرنامج النووى

الايرانى فى الفيلم الوثائقى "ايرانيوم"

فؤاد ايزدى^٢ / حسين مهربانى فر^٣ / رامين جابكى^٤ / مهدي متين جاويد^٥

الخلاصة: الحرب النفسية التى تشنها الدول الغربية ضد ايران بعد انتصار ثورتها الاسلامية تستخدم ادوات اعلامية متعددة وتتخذ اطر اعادة قراءة خاصة ضمن قالب استشراقى ومن خلال اشكالية الاسلام والغرب. ولعل من المحاور التى اعتمدها وسائل الاعلام الغربية خلال السنوات الاخيرة الماضية فى حربها النفسية ضد ايران وضمن مشروعها (ايران فوبيا) هو النشاط النووى للجمهورية الاسلامية. ويأتى الفيلم الوثائقى "ايرانيوم" بمنحى استشراقى وقراءة خاصة للبرنامج النووى للجمهورية الاسلامية الايرانية، اذ يحاول الايحاء بالخوف من ايران وتقديمها كتهديد للسلام والامن الدوليين. وفى هذا المقال يحاول الباحثون دراسة الاتجاهات الخطابية الموجودة فى الفيلم الوثائقى المذكور باستخدام الاطر النظرية لإعادة القراءة ومنهج تحليل الخطاب.

المصطلحات الأساسية: ايران فوبيا، الانشطة النووية، وثائقى ايرانيوم، الحرب النفسية، الاستشراق، اعادة قراءة ، تحليل الخطاب.